

jeta Čampa, France M. Dolinar, Metka Gombač, Nevenka Troha, Danijela Juričič Čargo, Ljuba Dornik Šubelj, Suzana Felicijan Bratož, Natalija Glažar, Vesna Gotovina, Marija Grabnar, Mirjana Jadreško, Mateja Jeraj, Alenka Kačičnik Gabrič, Miran Kafol, Majda Kocmur, Matevž Košir, Jelena Malbašič, Aleksandra Mrdavšič, Pavla Mrdjenovič, Olga Pivk, Branko Radulovič, Marta Rau Selič, Aleksandra Serše, Vladimir Sunčič, Jože Škofljanec, Gašper Šmid, Žarko Štrumbl, Lojz Tršan, Andrej Zadnikar, Marjan Zupančič, Vladimir Kološa (ur.). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1999. 3 zv.

SEKUNDARNO AVTORSTVO

Urednik

63. Edvard Kardelj: *Zbrana dela* (sourednik Anton Vratuša). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1989-. Zv. <1->.
64. *Stane Dolanc : osebna zbirka : 1964–1989 : arhivski inventar : signatura fonda CKS 126 [i. e. AS 1519]*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994. 101 f.
65. *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954*. (Viri, št. 15) (sourednik France M. Dolinar). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2000, 386 str., ilustr.
66. *Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji* (sourednice Marjeta Adamič, Metka Gombač, Marija Oblak-Čarni). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2001–2005. Zv. 10.

Avtor dodatnega besedila

67. Miha Marinko, Franček Brglez (ur.), Roman Zupan (ur.): *Izbrana dela*. Ljubljana: Komunist, 1980–1985. 4 zv., ilustr.
68. *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954*. (Viri, št. 15) (sourednik France M. Dolinar). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2000. 386 str., ilustr.

Intervjuvanec

69. Okupacija je kriva za vse!?: pogovor z zgodovinarji. V: *Svobodna misel*. – 43 (2005), 13. maj 2005, št. 9, str. 17–21, 48.

NERAZPOREJENO

70. *Centralni komite Zveze komunistov Slovenije 1945–1990. Podfond AS 1589-III, serija AS 1589/III/1, Centralni komite Komunistične partije Slovenije / Zveze komunistov Slovenije 1945–1954 : delni arhivski inventar : signatura fonda AS 1589*. Ljubljana: [Arhiv Republike Slovenije], 2004–2010. 2 zv.
71. *Centralni komite Zveze komunistov Slovenije 1945–1990. Podfond AS 1589-IK, Centralni komite Komunistične partije Slovenije / Zveze komunistov Slovenije 1945–1968 : arhivski inventar : signatura fonda AS 1589*. Ljubljana: [Arhiv Republike Slovenije], 2011.

Martin Ivanič

Dr. Jožetu Žontarju ob osemdesetletnici

Raziskovalno delo dr. Jožeta Žontarja, ki se je rodil 15. marca 1932 v Kranju, se je začelo že v prvi polovici petdesetih let prejšnjega stoletja, med študijem zgodovine na Prirodoslovni filozofski fakulteti v Ljubljani. Pripravil je dve študiji (o rimski cesti med Ljubljano in Kranjem ter o zemljiškem gospodstvu Brdo pri Kranju) in za obe prejel študentski Prešernovi nagradi.

V vsem njegovem nadaljnjem znanstvenoraziskovalnem delu, ki ga sicer lahko periodiziramo v štiri obdobja, pa se tesno prepletata zgodovinopisje in arhivistika.

Prvo obdobje je trajalo 17 let in se je začelo leta 1955, ko se je po končanem študiju zaposlil v tedanjem Državnem arhivu Ljudske republike Slovenije.

Srečal se je z žgočo problematiko velike količine arhivskega gradiva na terenu in pomanjkanjem primer- nih skladiščnih prostorov republiškega arhiva. Bil je organizator zunanje službe arhiva, ki je skrbela za tesnejše povezave arhiva z imetniki arhivskega gradiva. Njegova strokovna energija je bila tedaj namenjena ne le vsakdanjemu arhivističnemu delu, ampak tudi pripravi vodnika po arhivskem gradivu Državnega arhiva in zlasti Vodnika po arhivih Slovenije. Pri tem vseslovenskem projektu je sodelovalo večje število popisovalcev. Dr. Žontar je bil motor te obsežne akcije, ki se je končala v začetku leta 1966, ko je vodnik izšel.

V obdobju službovanja v Državnem arhivu Ljudske republike Slovenije je stkal tesne strokovne vezi z dr. Sergijem Vilfanom, kot tajnik in nato tudi predsednik pa je bil tudi zelo aktiven v Društvu arhivarjev

Slovenije, kot se je do leta 1966 imenovalo Arhivsko društvo Slovenije.

Šestdeseta leta so bila tudi leta intenzivnega Žontarjevega sodelovanja v Zvezi društev arhivskih delavcev Jugoslavije in v uredništvu strokovne revije Arhivist, uveljavljal pa se je tudi v mednarodnem merilu.

Kot tajnik Društva arhivarjev Slovenije se je dr. Žontar v prvi polovici šestdesetih let 20. stoletja srečeval s težnjo po združevanju arhivov z muzeji in knjižnicami, vprašanji o geografski pristojnosti lokalnih arhivov in vzpostavljanjem slovenskega arhivskega omrežja. Elaborat o problemih in možnostih arhivske službe v Sloveniji, ki sta ga izdelala skupaj z dr. Vilfanom, je bil namenjen razpravi pri sprejemanju slovenskega arhivskega zakona. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (pripravila sta ga skupaj) je bil v zborih slovenske skupščine sprejet sredi februarja 1966. Uredil je arhivske pristojnosti, določil kriterije za ustanavljanje arhivov in dal pravno podlago za ureditev slovenske arhivske mreže. Ta se kljub nekaterim poskusom, do danes ni spremenila.

Drugo obdobje Žontarjevega arhivističnega delovanja se je začelo 1. februarja 1972, ko je po odhodu

dr. Vilfana v tedanjem Mestnem arhivu Ljubljana prevzel ravnateljstvo. To je bilo delovno zelo intenzivno obdobje, ki je trajalo natančno 20 let in 2 meseca.

Dr. Jože Žontar si je že v letih pred začetkom vodenja Mestnega arhiva jasno izoblikoval koncept strokovnega, geografskega in kadrovskega razvoja arhiva, saj je nova arhivska zakonodaja nakazovala, da se bo Mestni arhiv Ljubljana razvil v enega od štirih ali petih regionalnih arhivov v Sloveniji.

Temeljni akt, ki je opredeljeval koncept razvoja Mestnega arhiva Ljubljana, je bil akt z naslovom Srednjeročni načrt službe varstva arhivskega gradiva 1973–1975. Seveda ga je napisal dr. Žontar, jeseni leta 1972 pa ga je arhiv poslal občinam na območjih Gorenjske, Ljubljane in njene okolice ter Dolenjske in Bele krajine. Na podlagi srednjeročnega načrta in številnih obiskov ravnatelja dr. Žontarja pri odgovornih občinskih službah in na novo nastajajočih službah občinskih kulturnih skupnostih, ki so prevzemale financiranje dejavnosti v kulturi, je vseh pet ljubljanskih in še devetnajst preostalih občin z območja Gorenjske, Dolenjske in Bele krajine, oklice Ljubljane ter Idrije sprejelo sklepe, v katerih so izbrale eno od treh možnosti, ki jih je za ustanovitev arhivov ponujala zakonodaja. Odločile so se, da Mestni arhiv Ljubljana pooblastijo za opravljanje arhivskih nalog na svojih območjih, s tem pa so postale tudi njegove ustanoviteljice.

Mestni arhiv je prerasel v največji regionalni arhiv v Sloveniji, zato se je konec junija 1973 preimenoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana. Da bi bilo opravljanje arhivskih nalog nemoteno in neposredno, so se izoblikovale štiri delovne enote. Enota za območje ljubljanskih občin in enota za območja obljublanskih občin, h kateri je bila priključena še Idrija, sta imeli sedež na Magistratu v Ljubljani, enoti za Dolenjsko in Belo krajino ter Gorenjsko pa sta se leta 1973 preselili v Novo mesto in Kranj.

Vsaj toliko kot za organizacijsko in finančno ureditev arhiva, če ne še več, je dr. Jože Žontar porabil energije za pridobitev in vzpostavitev arhivskih skladišč na območju Zgodovinskega arhiva Ljubljana. To je bilo toliko težje, ker je prevladovalo splošno mnenje, da arhivsko gradivo ne sme prestopiti občinskih meja. Uspelo mu je pridobiti številne prostore, ki so bili v večini primerov preurejeni kot začasna arhivska skladišča. Ker so bila tudi v Ljubljani arhivska skladišča že skoraj povsem zasedena, je moral opraviti veliko poti in pogovorov, da je pridobil potrebna soglasja in finance za ureditev novih arhivskih depojev v sosednji zgradbi, na Ciril Metodovem trgu v Ljubljani. S tem so bili na celotnem območju Zgodovinskega arhiva Ljubljana zagotovljeni osnovni pogoji za normalno arhivsko delo.

Prva leta ravnateljstva se je dr. Jože Žontar srečeval tudi s kadrovsko problematiko. Nekateri dotedanji strokovnjaki so odšli na druga delovna mesta, posledica prehoda iz mestnega v regionalni arhiv pa je bila tudi precejšnje število novih zaposlitev. Dr. Žontar je zaupal v mlade strokovnjake. Zato se je moral zelo angažirati pri njihovi strokovni vzgoji. Pomagali so mu zaposleni v arhivu (dr. Vlado Valenčič in gospa Traute Sežun, Ana Kambič in Tatjana Pirkmajer ter gospod Boris Žitko, ki je bil tudi začasna kadrovska okrepitev v Enoti za Gorenjsko Kranj). Zaradi petoziroma šestletnih izkušenj »na arhivskih delih«, pa je pomagal še France Štukl.

Žontarjev srednjeročni načrt je predvideval sistematično prevzemanje arhivskega gradiva, to pa so pridobljena arhivska skladišča tudi omogočala. Nekoliko lažje je bilo načrtno prevzemati gradiva upravnih organov iz obdobja do leta 1955, ker so ga s pogodbenimi deli v šestdesetih letih strokovno pripravili tedanji zaposleni v arhivu. Skoraj neznan pa je bilo stanje arhivskega gradiva pri gospodarskih ustvarjalcih in ustvarjalcih v pravosodju ter družbenih dejavnostih, zato se je v prvem desetletju Žontarjevega ravnateljstva v Zgodovinskem arhivu Ljubljana močno razmahnila t. i. zunanja služba, to pa je močno pospešilo prevzemanje arhivskega gradiva. Da pa velik dotok novega arhivskega gradiva ne bi prehitro zasedel skladiščnih zmogljivosti, je dr. Žontar s sodelavci namenjal veliko pozornosti valorizaciji gradiva pred prevzemom. Ker je pri ustvarjalcih nastajalo vse več gradiva, je postopno postajala vse boljša tudi ozaveščenost o pomenu dokumentarnega in arhivskega gradiva, vse boljša pa sta postajala tudi urejenost in materialno varstvo arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv.

Osnovno vodilo Žontarjevega strokovnega dela je bilo, da mora biti prevzeto arhivsko gradivo kar se da dostopno za uporabo. Zato je razumljivo, da sta med njegovim ravnateljstvom v Zgodovinskem arhivu Ljubljana izšla kar dva obsežna vodnika po fondih in zbirkah. To je bilo toliko lažje, saj je pri pripravi vodnikov imel bogate izkušnje iz šestdesetih let, izpopolnjeval pa jih je v dolgotrajnih razpravah s svojimi sodelavci.

Predstavitvi arhivskega gradiva sta bili namenjeni tudi raziskovalna in razstavna dejavnost. Obe sta bili prav tako deležni velike Žontarjeve podpore.

Poudariti je treba še Žontarjeva prizadevanja za uvajanje sodobnih tehnologij v arhivsko delo, vendar je bilo to zelo odvisno od skromnih finančnih sredstev. Z vztrajnostjo mu je uspelo dobiti finančna sredstva, da je Zgodovinski arhiv Ljubljana kot prvi med splošnimi slovenskimi arhivi uredil mikrofilmski laboratorij s tedaj najnovejšo koračno mikrofilmsko kamero. Bil pa je tudi med prvimi, ki so se navduševali nad računalniško obdelavo arhivskega gradiva.

Tudi obdobje, ko je bil dr. Jože Žontar ravnatelj Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ni minilo brez nove arhivske zakonodaje. Tako pri pripravi arhivskega zakona iz leta 1973 in Zakona o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981 in iz njega izhajajočih podzakonskih izvedbenih predpisov je bila odločilna njegova zavzetost. Sledili so še intenzivna razmišljanja o kriterijih za valorizacijo ustvarjalcev arhivskega gradiva in izdelavi navodil za odbiranje in izročanje arhivskega gradiva ter izvajanje izobraževalnih seminarjev za delavce, ki so delali z dokumentarnim in arhivskim gradivom, po domače za arhivarje na terenu.

Vsa leta službovanja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je bil dr. Jože Žontar zelo aktiven tudi v Arhivskem društvu Slovenije, pa tudi v strokovnih stanovskih organizacijah tedanje države in v okviru mednarodnega arhivskega sodelovanja. Zelo dejaven je bil tudi na področju zgodovinopisja.

Kljub obilju opravi v arhivu je leta 1977 tudi doktoriral ter v naslednjih letih dosegel, da je bila arhivistika uvedena kot študijski program Filozofske fakultete v Ljubljani. Na oddelku za zgodovino je bil leta 1978 habilitiran za docenta, leta 1985 izvoljen za izrednega in leta 1990 za rednega profesorja za arhivistiko.

Leta 1973 je skupaj s prof. Vilfanom pripravil prvi priročnik iz arhivistike. Sodeloval je pri številnih publikacijah, ki jih je pripravilo Arhivsko društvo Slovenije. Sodeloval je tudi pri pripravi priročnika za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom (1984), ter pripravil učbenik iz arhivistike (1984). Posebno dobro je njegovo poznavanje upravnih in sodnih reform, zlasti v 18. in 19. stoletju. Rezultat jubilejnih prizadevanj je tudi vsestransko uporabna publikacija *»Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorski in Štajerski do leta 1918«* (izdana 1988), ki je bila rezultat zgledega mednarodnega sodelovanja.

Svoje plodno službovanje in ravnateljstvo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je končal 1. aprila 1992, ko se je odločil, da se do upokojitve ponovno zaposli v Arhivu Republike Slovenije. Začelo se je njegovo **tretje obdobje** arhivističnega delovanja. Takrat se je lahko v miru in temeljito posvetil arhivskim izzivom, znanstvenoraziskovalnemu in pedagoškemu delu ter mednarodnemu arhivskemu sodelovanju.

V **tretjem obdobju** (od leta 1993 do upokojitve leta 1999) je bil prof. Žontar ponovno zaposlen v Arhivu Republike Slovenije. Kot svetovalec vlade Republike Slovenije za arhivsko strokovna vprašanja je vodil službo za matične arhivske strokovne naloge. V tem obdobju se je intenzivno posvetil arhivskim strokovnim vprašanjem, še posebno arhivskim predpisom. Zaradi družbenih in političnih sprememb, ki so se začele leta 1990, je bilo nujno uskladiti arhivsko zakonodajo z novim pravnim redom, in to na osnovi

samostojnega zakona za arhivske dejavnosti. Delo pri pripravi novih arhivskih predpisov se je začelo že pred letom 1992. Prof. Žontar je bil od vsega začetka eden najaktivnejših pripravljavcev novega arhivskega zakona o arhivskem gradivu in arhivih, ki ga je sprejel državni zbor leta 1997, in tudi drugih podzakonskih aktov. Obenem pa je kot vodja »matične službe« in kot mentor posebno mlajše arhivske sodelavce intenzivno spodbujal k širjenju in poglobljanju arhivskih teoretičnih in praktičnih vprašanj. Tako se je na primer začela sistematična obdelava zgodovine sistema poslovanja s spisi v Sloveniji ne le za področje uprave, ampak tudi pravosodja. Rezultat teh prizadevanj je bil tudi Priročnik za strokovno obdelavo arhivskega gradiva pravosodnih organov od srede 18. stoletja do leta 1991 (izšel leta 1997). Vodil je tudi projekt z naslovom *Strukture institucij na Slovenskem* (končan leta 1996). Leta 1998 je izšla jubilatova znanstvena monografija z naslovom *»Strukture uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848«*.

Prof. Žontar, ki je bil že od šestdesetih let aktiven v mednarodnem arhivskem prostoru in od leta 1988 tudi član sekcije za šolanje pri mednarodnem arhivskem svetu – zastopal je t. i. Vzhodno Evropo – je bil posebno zaslužen za to, da je imela sekcija leta 1994 simpozij v Ljubljani. Pripravi in izvedbi simpozija z naslovom *»Spremembe v arhivskem šolanju kot posledica političnih sprememb v Vzhodni in Srednji Evropi«* je namenil veliko energije. Leta 1992 je ponovno postal glavni urednik revije *Arhivi*, ta pa je potem postopno doživela vsebinsko in oblikovno prenavo. Hkrati je nadaljeval raziskave s področja arhivistike, upravne, gospodarske in krajevne zgodovine.

Eno od zelo odmevnih del tega obdobja, ki poudarja pomen arhivov in arhivskega gradiva, katerega pobudnik in urednik je bil dr. Žontar, je bila monografija z naslovom *»Dokumenti Slovenstva«* (1994).

Četrto obdobje se je začelo z upokojitvijo. Leta 1999 se je upokojil, leta 2000 pa je prenehal tudi redno predavati na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Upokojitev ni pomenila, da jubilar ne bo še vedno aktiven na številnih področjih. Rezultat njegovega dela so številne poglobljene znanstvene razprave, ki se dotikajo od arhivistike do upravne in krajevne zgodovine. Tu pa naj omenimo le monografije: *Stavbenik Josip Slavec ob stoti obletnici rojstva* (2001) (skupaj z Majdo Žontar), *Arhivska veda v 20. stoletju* (2003), *Kaznovana podjetnost, kranjski trgovec in industrialec Franjo Sirc* (2005).

Profesorju Žontarju gre nedvomno mesto »prvega poklicnega strokovnjaka za moderno arhivistiko«, kot je že davno poudaril prof. Vilfan. Prof. Žontar, ki je odločilno vplival na utemeljitev slovenske arhivistike, obenem pa s širino svojih raziskav segel še na številna druga področja, je lahko ponosen na svoje delo. Za posebne dosežke v kulturi je leta 1984 prejel Župančičevo nagrado, kot priznanje za sodelovanje pri urejanju Kranjskih zbornikov pa leta 1985 veliko plaketo Občine Kranj. Leta 2002 je kot prvi prejel Aškerčevo nagrado za življenjsko delo v arhivistiki.

Prof. Jožeta Žontarja se ob njegovem jubileju s hvaležnostjo spominjamo in mu želimo še veliko zdravih in srečnih let.

Janez Kopač, Matevž Košir

In memoriam

Milan Bizjak, začetnik in utemeljitelj računalniške obdelave arhivskega gradiva v Sloveniji

Sredi marca 2012 smo se na kranjskem pokopališču mnogo prezgodaj poslovili od Milana Bizjaka (1948–2012), še ne tri leta upokojenega delavca Arhiva Republike Slovenije. Pred tremi leti smo proslavljali njegovo šestdesetletnico in v glasilu Arhivskega društva in arhivov Slovenije *Arhivi*, letnik 31 (Ljubljana 2008, št. 1, str. 433 do 434), se mu je v imenu sodelavcev arhivski kolega Pavel Miklič zahvalil »za vso njegovo strokovno pomoč« in mu hkrati zaželel »še na mnogo leta«. V članku je jedrnat

naštel številne rezultate njegovega dela na področju računalniške obdelave arhivskega gradiva in informatizacije arhivske službe v Sloveniji, katere pionir in utemeljitelj je nedvomno bil. Za svoje delo pri razvoju arhivske informatike, še zlasti za izdelavo in uvedbo računalniškega programa *Armida* konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja v slovenske arhive (še) ni dobil ustreznega javnega priznanja ali nagrade, čeprav je bil dvakrat nominiran za Aškerčevo nagrado. Računalniški program *Armida* je v operacijskem sistemu DOS omogočal celovito računalniško podporo za delo v slovenskih arhivih in bil v praksi, predvsem v Arhivu RS, v uporabi še do leta 2009 za vodenje registra fondov in zbirk, uporabe arhivskega gradiva v arhivski čitalnici, popisovanje ar-